

Aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžių valentingumas

LORETA SEMĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

The article deals with the valency of Lithuanian adjectives in the comparative and superlative. This valency is determined not only by the meaning of the adjective, but also by the grammatical properties of the degrees of comparison. In addition to the (obligatory and optional) participants determined by the meaning of the adjective as a lexical unit, the forms of comparison open a syntactic position for a comparative phrase. Whereas the adjective as such assigns a case form (with or without preposition) to its syntactic participants, its degrees of comparison may either assign a case form (with preposition) to the comparative phrase, or the form of the comparative phrase may be unpredictable in terms of valency.

0. ĮVADINĖS PASTABOS

0.1. Lietuvių kalbos būdvardžių¹ valentingumas tirti dar tik pradėtas².

Straipsnyje laikomasi nuomonės, kad būdvardžio valentingumas yra būdvardžio reikšmės lemiama ypatybė atverti tam tikrą skaičių laisvų vietų, kurias sakinyje (ar žodžių junginyje) užima tam tikros reikšmės žodžiai arba jų atitikmenys (plg.: Sommerfeldt, Schreiber 1983: 15; Piitulainen 1983: 87–89; Lee 1994: 66). Vadinasi, būdvardžio valentinės savybės yra semantiškai motyvuotos jo reikšmės, kuri paaiškėja tam tikroje sintaksinėje apsuptyje.

0.2. Valentingumas siejamas su trimis lygmenimis: abstrakčiu loginės semantikos ir dviem konkrečiais kalbos lygmenimis – sintaksės ir leksinės semantikos.

Predikatinės analizės metodu loginės semantikos lygmenyje nustatoma, kiek predikatinis žodis (šiuo atveju būdvardis) atveria laisvų vietų argumentams. Taip pat loginės semantikos lygmenyje predikatinis žodis numato argumentų (laisvų vietų) semantines funkcijas, kurios priklauso nuo to, kaip yra interpretuojama nusakomoji situacija, ir pateikia tam tikrus mūsų suvokiamos situacijos aspektus. Taigi būdvardžio, kaip predikatinio žodžio, semantinis valentingumas – tai būdvardžio nusakomos situacijos tam tikra semantinė interpretacija, apibūdinama kaip tam tikros semantinės funkcijos. Būdvardžio semantinį

¹ Straipsnyje atsiribota nuo būdvardžių bevardės giminės formų, kurios „paprastai nesiejamos su daiktavardžiais ir ypatybę reiškia apibendrintai“ (Ambrazas, red. 1996: 169; Ambrazas, ed. 1997: 137; plg. Vaičiulytė-Semėnienė 2001: 123–125).

² Apie tai žr.: Tekorienė (1983; 1985; 1986), Vaičiulytė-Semėnienė (1998; 2000; 2001).

valentingumą galima nustatyti nagrinėjant su tuo būdvardžiu sudarytus sakinius. Tik sakinyje paaiškėja, kokia reikšmė būdvardis vartojamas, kaip interpretuojama nusakomoji situacija ir kokios yra argumentų semantinės funkcijos.

Sintaksės lygmenyje, nagrinėjant sakinius, nustatoma, kokios formos žodžiais yra realizuojami predikato – būdvardžio semantiniai aktantai, taip pat sintaksinių aktantų, t. y. tam tikros formos žodžių arba jų atitikmenų, būtinumas bei fakultatyvumas. Būdvardžio reikšmės sąlygojamas poreikis prisijungti tam tikrą skaičių tam tikros formos žodžių (arba jų atitikmenų) vadinamas būdvardžio sintaksiniu valentingumu. Kiek predikatas – būdvardis turi argumentų – semantinių aktantų, tiek yra ir sintaksinių aktantų. Vadinasi, tarp semantinio ir sintaksinio valentingumo yra izomorfizmo santykis.

0.3. Pagal sintaksinių aktantų skaičių galima skirti vienvalenčius ir daugiavalenčius būdvardžius. Vienvalenčiai būdvardžiai nusako daikto ypatybę ir atveria vieną laisvą vietą argumentui, kuris yra požymio turėtojas – deskriptas³:

(1) *Ją veikė aršus lojimas, ir ji buvo pagauta bendro nerimo* KTLPV 325.

(2) *Giedrą speingą kovą užklupo šilti vėjuoti lietūs* ŠVAŠ 30.

(3) *Liucijus be galo jautrus dėl savo ambicijos ir užgaulus* M-PTR₅ 110.

Dauguma lietuvių kalbos būdvardžių yra vienvalenčiai. Jiems, kaip ir kitiems būdvardžiams, deskripto realizavimas yra būtinas, kadangi būdvardis sintaksiškai priklauso nuo daiktavardžio, t. y. deskripto žodžio, yra su juo derinamas.

Nemaža dalis lietuvių kalbos būdvardžių nusako požymį kaip santykį tarp dviejų ar daugiau daiktų. Būdvardis, atverdamas dvi ar daugiau laisvų vietų predikato argumentams, pats valdo žodžius, žyminčius daiktus, kuriems priskiriamas predikatu reiškiamas požymis – santykis, išskyrus deskripto žodį, su kuriuo būdvardis yra derinamas. Todėl toliau pagal atvertų laisvų vietų skaičių, kuris priklauso nuo būdvardžio reikšmės, galima skirti tokius daugiavalenčius būdvardžius:

a) divalenčius (pvz., *tinkamas kam*),

b) trivalenčius (pvz., *dėkingas kam už ką*),

c) keturvalenčius (pvz., *skolingas kam ką už ką*), pvz.:

(4) *Va viename kampe kėpso arpas, – gal ir jame kas laužui tinkamas atsiras* KT.

(5) *Aš tau tikrai labai labai dėkinga už sūnų, bet vis tiek likęs toks kartėlis, kad Auriui su tavim buvo geriau...* KT

(6) *Už atliktus tavo darbus tu man skolingas bent padėkos* KT.

0.4. Visi būdvardžio sintaksiniai aktantai turi atramą loginės semantikos lygmenyje, nes jie yra semantinių aktantų sintaksinės realizacijos. Kita vertus, sintaksiniai aktantai yra būtinieji ir fakultatyvieji. Tie būdvardžio sintaksiniai aktantai, kurie sakinyje nepraleidžiami, nes praleidus juos sakinyje būtų negramatiškas ir nesuprantamas, vadinami būtinaisiais (plg. Sližienė 1994: 31; 1995: 61; Helbig 1982: 24; 1992: 99, 103; Gladrow

³ Deskripto terminas skolinamas iš D. Tekorienės (1983: 97–107) ir E. Jakaitienės (1988: 62).

1984: 20–21; Jakaitienė 1988: 64). Būtinaisiais sintaksiniais aktantais yra nusakoma ta situacijos dalis, kuri būdvardžio reikšmei yra svarbiausia. Fakultatyvieji sintaksiniai aktantai yra tie, kurie sakinyje gali būti praleidžiami, o sakinys lieka gramatiškas ir suprantamas. Tačiau fakultatyvieji sintaksiniai aktantai, nors ir nepasakyti, atitinka būdvardžio semantinio valentingumo aktantus taip kaip ir būtinieji sintaksiniai aktantai⁴. Sakiniai be fakultatyviųjų aktantų reiškia maždaug tą patį, ką ir su jais, kadangi fakultatyvieji aktantai implikuoti pačioje predikato reikšmėje. Todėl fakultatyviųjų sintaksinių aktantų nebuvimas nedaro sakinio nepilno nei struktūros, nei semantiniu atžvilgiu. Fakultatyviaisiais sintaksiniais aktantais nusakoma ta situacijos dalis, kuri predikato reikšmei yra mažiau svarbi (plg. Sližienė 1986: 56; Emons 1974: 104).

0.5. Šio straipsnio tikslas – aptarti būdvardžio aukštesniojo bei aukščiausiojo laipsnio formų valentingumą.

1. BŪDVARDŽIO AUKŠTESNIOJO IR AUKŠČIAUSIOJO LAIPSNIO FORMŲ FUNKCIJOS

1.1. Būdvardžiai nusako daiktų ypatybes. Pagal nusakomą ypatybę vienas daiktas gali būti lyginamas su kitu daiktu (kitais daiktais) arba gali būti lyginamos vieno daikto dvi ypatybės. Ypatybių kiekybiniam skirtumams nusakyti lietuvių kalboje vartojamos morfologinės būdvardžių aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos⁵.

1.2. Aukštesniojo laipsnio formos gali būti vartojamos tada, kai norima pasakyti, kad vienas daiktas tam tikros ypatybės turi daugiau negu kitas. Tokiais atvejais paprastai kartu vartojama prielinksnio už konstrukcija su galininku arba lyginamosios konstrukcijos su jungtukais *kaip*, *nekaip*, *negu*, *nei*, *nelyginant*, pvz.:

(7) *Mano širdies plakimas buvo garsesnis už visų laikrodžių tvaksėjimą* ŠKBD 113.

(8) *Ponios Kristinos dorybės yra kietesnės negu visos pono juriskonsulo gudrybės* M-Ptr_s 197.

(9) *Vilius kiek silpnėsnis pečiuose, palyginant su Anskiu, bet augumu didesnis* SMNVK 178.

(10) *Nėra žydresnio dangaus kaip mūsų [dangus]* KT.

Būdvardžių aukštesniojo laipsnio formos taip pat vartojamos lyginant dvi vieno daikto ypatybes. Tada su būdvardžio aukštesniojo laipsnio formomis vartojamos lyginamosios konstrukcijos su jungtukais *kaip*, *negu*, *nei* ir *pan.* (plg. Valeckienė 1961: 57; Ulvydas, red. 1965: 520), pvz.:

(11) *Šis mokinys yra gabesnis, nei darbštus* BK.

⁴ Fakultatyvieji sintaksiniai aktantai iliustraciniuose pavyzdžiuose rašomi skliaustuose.

⁵ Straipsnio autorė atskirai neskiria aukštesniojo ir visų aukščiausiojo laipsnio (kaip tai daroma *Lietuvių kalbos gramatikos* I tome (Ulvydas, red. 1965: 515; 522)), kadangi remiasi *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* (Ambrasas, red. 1996: 170; plg. Ambrasas, ed. 1997: 138) pateikta laipsnio kategorijos samprata, taip pat ir A. Paulauskienės (1994: 230) nuomone, kad pastarieji laipsniai yra tik savotiški aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnių variantai (plg.: Valeckienė 1998: 254; Jablonskis 1957: 206; Balčikonis 1982: 36).

1.3. Aukščiausiojo laipsnio formos vartojamos, kai norima pasakyti, kad iš kokios nors grupės daiktų vienas daiktas turi didesnę ypatybę laipsnį, negu visi kiti, su kuriais tas daiktas yra lyginamas (Ambrazas, red. 1996: 172; Ambrazas, ed. 1997: 139–140; Paulauskienė 1994: 229–230; Balčikonis 1982: 36; Jablonskis 1957: 207; plg. Paulauskienė, Valeika 1994: 193; Valeckienė 1998: 126). Prie aukščiausiojo laipsnio formų dažnai jungiamos prielinksnių *iš, už, tarp(u)* konstrukcijos su kilmininku ar galininku,rieveiksmiai *užvis, pervis*, įvardžiai ir kt., pvz.:

(12) *Vilius yra stropiausias (iš) visų* SMNVK 111.

(13) *Tu buvai stipriausias (iš) mūsų visų* M-PrR₅ 98.

(14) *Betgi už visus geriausia tai karvutė juodaausė – ji Sigutei gailėstinga* S. Nėris; Ulvydas, red. (1976: 253).

(15) *Bet tarpu visų garsių tos giminės vyrų, tarpu visų, kurie sėdėjo aukštoje Merkinės pilyje, garsiausias buvo bajoras Mykis* V. Krėvė; Ulvydas, red. (1965: 522).

1.4. Būdvardžio nelyginamasis laipsnis sudaro priešpriešą aukštesniajam ir aukščiausiam laipsniams pagal ypatybės kiekio lyginimą / nelyginimą. Nelyginamoji laipsnio forma reiškia tik daikto ypatybę, nerodydama laipsnio skirtumų (Ambrazas, red. 1996: 171; Ambrazas, ed. 1997: 138; Valeckienė 1998: 254–255; plg. Bierwisch 1987: 101; Paulauskienė, Valeika 1994: 193).

1.4.1. Esama ir tokių atvejų, kai būdvardžio nelyginamoji laipsnio forma kartu su aukštesniojo laipsnio būdorieveiksmiu vartojama lyginant du daiktus tam tikros ypatybės atžvilgiu. Tada būdvardžio nelyginamoji laipsnio forma vartojama su lyginamosiomis konstrukcijomis ir nusako vieno daikto tam tikros ypatybės didesnę (mažesnę) laipsnį. Ypatybės didesnę (mažesnę) laipsnį lemia tam tikri pabrėžiamąją reikšmę turintys žodžiai, pavyzdžiui, *ne toks kaip, ne mažiau* ir pan., o pats ypatybės laipsnio lyginimas reiškiamas analitiniu būdu⁶ (plg. Paulauskienė, Valeika 1994: 194–195), pvz.:

(16) *Jis ne toks sumanus kaip jo draugas* (plg. *jis ne sumanesnis nei jo draugas*) BK.

(17) *Ji buvo ne mažiau laiminga už savo vyrą, nes, kol jis tvarkė alaus reikalus Kraštupėnuose, pas Marių atėjo Juodasis Bigė* (plg. *ji dar laimingesnė už savo vyrą*) AvŽSTM 452.

(18) *Esi [tu] ambicingas ne mažiau už mane, ir po atvirai susikryžiausių špagų man nebebus vietos tavo komandoje* (plg. *tu dar ambicingesnis už mane*) KT.

(19) *Išsiskyrimo kančia ne mažiau skaudu už išsuktos kojos ar geliančio danties skausmą* (plg. *išsiskyrimo kančia skaudesnė už išsuktos kojos ar geliančio danties skausmą*) KT.

⁶ Nors kalbinėje literatūroje teigiama (Paulauskienė 1994: 226; Valeckienė 1961: 58, 62; Ulvydas, red. 1965: 520; Klimavičius 1969: 7, 10), kad dažniausiai lietuvių kalbos būdvardžių laipsniai reiškiami sintetiniu būdu, tačiau reikėtų pritarti A. Paulauskieni (1994: 226), kad šiuo metu pastebimas ypač spartus analitinių formų antplūdis. Kai kuriose gramatikose apie analitines laipsnių formas apskritai nekalbama (plg.: Ambrazas, red. 1985: 116–121; Valeckienė 1998: 254–259). Tiesa, kalbos kultūros praktikoje daugelį analitinių laipsnio reiškos formų, kuriomis reiškiamas gradacija, siūloma keisti sintetinėmis (Klimavičius 1969: 7–15; plg.: Pupkis, sud. 1985: 141, 143; Jakaitienė, Laigonaitė, Paulauskienė 1976: 67, 71).

(20) *Ateina ne mažiau atsakingas negu rinkimai įvykis* (plg. *ateina atsakingesnis negu rinkimai įvykis*) KT.

Svarbu tai, kad norėdami labiau diferencijuoti mažesnę daikto ypatybę laipsnį, lyginant jį su kitu daiktu, be analitinių laipsnio formų neapsieisime (Klimavičius 1969: 13; Pupkis, sud. 1985: 143, 153), pvz.:

(21) *Ponas Komisare, [jis] be žodžių suglebo savo kėdėje, ir šią akimirką atrodė kur kas labiau apgailėtinas nei Sokratas – net jo akys tapo mažiau išraiškingos už tuščias Sokrato akiduobes* KT.

1.4.2. Būdvardžių nelyginamojo laipsnio formos vartojamos lyginant dvi to paties daikto ypatybes. Tada to paties daikto vienos ypatybės laipsnis yra didesnis (mažesnis) nei kitos ypatybės. Tokiais atvejais kartu vartojamos tik lyginamosios konstrukcijos su jungtukais *kaip, nekaip, negu, nei* ir *pan.* (plg. 1.2.), pvz.:

(22) *Vieną kartą turėjau juokingą nuotykią, – tęsė, – gal ne tiek juokingą, kiek kiaulišką* KT.

(23) *Jonas buvo labiau piktas, nei linksmas* BK.

(24) „*Panevėžio*“ komandos vyriausiasis treneris *Gintaras Leonavičius* buvo ne tiek laimingas žalgiriečių padovanota pergale, kiek ja nustebeš KT.

2. BŪDvardžio aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formų valentingumas

2.1. Būtų galima teigti, kad tiek vienvalenčių, tiek daugiavalenčių būdvardžių aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos, be būdvardžio reikšmės lemiamų sintaksinių aktantų (tiek būtinųjų, tiek fakultatyviųjų), turėtų prisijungti dar bent vieną būtinąjį sintaksinį aktantą – vieną lyginamųjų konstrukcijų. Tačiau šio sintaksinio aktanto buvimą sakinyje lemtų ne būdvardžio reikšmė, bet morfologinė būdvardžio forma – priesaga *-esnis, -iausias* (apie vokiečių kalbos būdvardžio laipsnio formas plg. Bierwisch 1987: 174, 183–184, 186). Vadinas, vienvalenčiai būdvardžiai, pavartoti aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio forma, turėtų būti divalenčiai, divalenčiai turėtų būti trivalenčiai ir pan.

2.2. Surinktos medžiagos analizė leidžia teigti, kad dažnai taip ir yra. Kitaip tariant, dauguma vienvalenčių lietuvių kalbos būdvardžių, pavartotų aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio forma, yra divalenčiai (apie vokiečių kalbos vienvalenčių būdvardžių laipsnio formas plg. Sommerfeldt, Schreiber 1971: 228; Piitulainen 1983: 17; Bierwisch 1987: 174; Lee 1994: 29), pvz.:

(25) *Būk [tu] mažesnis ir už aguonos grūdėlį, niekam nešok į akis* BLTR, 21.

(26) *Žmonės giroje buvo pirmesni⁷ už gyvenimą, paskesni už mirtį* KT.

⁷ Nors lietuvių kalbos būdvardžiai, nusakantys nevienalaikiškumo santykius, pvz.: *ankstesnis, -ė* 'pirmiau buvęs', *anksčiausias, -ia, paskesnis, -ė* 'paskiau einantis, vėlesnis', *paskiausias, -ia* 'pats paskutinis, vėliausias', *pirmesnis, -ė* 'ankstesnis', *pirmiausias, -ia* 'pats pirmasis', *vėlesnis, -ė* 'vėliau, paskui esantis, vykstantis', *vėliausias, -ia* 'paskiausias' ir pan., turi aukštesniojo ir aukščiausiojo

(27) *Noriu būti [aš] viršesnis už tą man iki gyvo kaulo įgriusį Varšuvos kerėtoją...*
MISEVČ 76.

(28) *Tu darbščiausias (iš) kitų vaikų* SMNVK 110.

(29) *Didžiausia šių žaidimų režisierė buvo Kotryna – vyriausia (iš) visų mergaičių, labai graži, drąsi, valdinga* KT.

2.2.1. Yra tokių vienvalenčių lietuvių kalbos būdvardžių, kurių aukštesniojo laipsnio formos yra trivalentės. Tokios būdvardžio aukštesniojo laipsnio formos, be būtinios lyginamosios konstrukcijos, reikalauja trečiojo fakultatyvaus sintaksinio aktanto, kuris gali būti reiškiamas daiktavardžio ar įvardžio įnagininku (vienu arba su priklausomu žodžiu) arba kiekybiniais prievaisiais, pvz.:

(30) *Atėjo nepažįstamas, (visa galva) už mane aukštesnis vyras didžiuliu pilvu* KNK 125.

(31) *Klebonas Merkulis buvo jaunesnis už Grigalių, (bet nedaug, gal penketu metų), atrode gražaus, pilno veido* BUBTTA 64.

(32) *Leonardo plaukai švietė kaip ugnis, pats buvo (metru) už Abrutį žemesnis ir niekad nekeldavo balso* KT.

(33) *Kunigas Simonas, (kur kas) žemesnis už Angelės vyrą, pirmas įeina į kluoną, sustoja, kilsteli ranką prie kairiojo šono, tarsi tramdydamas spurdančią širdį, stebėdamasis apsidairo* KT.

(34) *O pusseserė už ją (net dviem metais) vyresnė* SMNR₁ 225.

(35) *Buvau [aš] grupės seniūnas, taigi lyg ir (kažkuo) už kitus viršesnis, ir iš Maskvos į kursus vizituoti atvykę atstovai kalbėdavę pirmiausia su manimi (o gal aš dėl savo naivumo šitaip vien galvojau)* KT.

2.3. Dvivalenčiai būdvardžiai taip pat vartojami aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio formomis. Tokie dvivalenčiai būdvardžiai (kaip ir vienvalenčiai) taip pat, be būdvardžio reikšmės lemiamų būtinųjų ir fakultatyviųjų sintaksinių aktantų, dažnai prisijungia dar vieną papildomą sintaksinį aktantą, pvz.:

(36) *Kaime smarkiai sunegalavo jos krikštamotė, artimesnė jai už tikrą motiną, – ji atsiprašė nuo akademinių užsiėmimų, ir, jos pačios nuostabai, dekanas iškart sutiko* KT.

(37) *O šitie baudžiauninkų ainiai [...] savo ūkių vergai, kuriems nugriebto pieno litras brangesnis už žmogaus orumą* AvŽSTM 558.

(38) *Racionaliai nepaaiškinamas ministro K. Kristinaičio įsivaizdavimas, kad teismas yra kompetentesnis spręsti etikos klausimus negu Vyriausioji tarnybinės etikos komisija* KT.

(39) *[Ji] netikėjo, kad sielos dalykai, kuriuos ji buvo išmokyta gerbti labiau už viską pasaulyje, (jam) [Germano tėvui] būtų svarbesni už kūniškuosius* KNDKHG 54

(40) *Sodžiaus dalykai (Rapolui) nebuvo svetimesni už savo namų dalykus* VŽR₃ 90.

laipsnio formas, jie laikomi atskirais žodžiais, o ne būdvardžių – *ankstus, vėlus* – morfologinėmis formomis. Kaip atskirus žodžius šiuos būdvardžius pateikia *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, akademinis *Lietuvių kalbos žodynas*, išskyrus *anksčiausias, -ia, vėliausias, -ia*, kurie *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* atskirais žodžiais nelaikomi. Kaip matyti iš pavyzdžių, šie vienvalenčiai būdvardžiai vartojami su lyginimo konstrukcijomis lyginant du daiktus laiko atžvilgiu.

(41) *Iš žieminių javų rugiai atspariausi žiemojimui, bet pagal šį požymį veislės tarpusavyje labai skiriasi* KT.

(42) *Tačiau negalima sakyti, kad tai jis buvo visų kalčiausias, kad nežinojo, kas atsitiks, kai ta bomba nukris į daugiataukstantinio miesto vidurį* KT.

Tiesa, tais atvejais, kai dvivalentis būdvardis, pavartotas aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio forma, reikalauja fakultatyvaus sintaksinio aktanto, sakinyje jis gali būti nepasakytas (plg. **0.4.**), pvz.:

(43) *Vis dėlto ši diena palankesnė nei rytdiena, tad patartina imtis svarbesnių reikalų* (plg. *vis dėlto ši diena (jums) palankesnė nei rytdiena*) KT.

(44) – *Viskas gerai, – blankiai šypsodamasi vyriškiui, pasakė ji angliškai, – esu įsitikinusi, kad jūsų pypkė bus daug malonesnė negu mano pakeleivio cigaretės* (plg. *jūsų pypkė bus (man) daug malonesnė negu mano pakeleivio cigaretės*) KT.

(45) *Už viską malonesnis žodis Lietuva* (plg. *už viską (mums) malonesnis žodis Lietuva*) KT.

2.4. Trivalenčių aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio būdvardžių, kurie sakinyje būtų pavartoti su visais būdvardžio reikšmės lemiama sintaksiniais (būtinaisiais ir fakultatyviaisiais) aktantais ir dar prisijungtų lyginamąją konstrukciją, nerasta. Nerasta ir tokių pavyzdžių, kuriuose trivalenčio būdvardžio aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio forma būtų pavartota su būdvardžio reikšmės lemiama sintaksiniais aktantais ir lyginamąją konstrukciją. Tą patį būtų galima pasakyti ir apie keturvalenčius aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio būdvardžius. Tačiau teoriškai tokie pavyzdžiai būtų galimi. Kad tokių pavyzdžių nerasta, tikriausiai lemia tai, kad tuomet būtų labai išplėsta nuo būdvardžio priklausomų žodžių eilė, pvz.:

(46) *(Už nuoširdžius patarimus) esu [aš] dėkingesnė mamai, nei tau, geriausiai savo draugei (už atneštą patarimų knygą)* BK.

3. MORFOSINTAKSINĖ LYGINAMŲJŲ KONSTRUKCIJŲ REALIZACIJA

3.1. Kaip minėta, tiek būdvardžio aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio formos, tiek būdvardžio nelyginamosios laipsnio formos, kuriomis nusakomas lyginimas, dažniausiai prisijungia vieną papildomą sintaksinį aktantą – lyginamąją konstrukciją. Tačiau, skirtingai nei pats būdvardis (kaip kalbos dalis), būdvardžio aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos ne visada lemia savo sintaksinio aktanto – lyginamosios konstrukcijos – formą.

3.1.1. Tais atvejais, kai lyginami du ar daugiau daiktų deskripto žodžiu žymimo daikto atžvilgiu, aukštesniojo laipsnio formos valdo prielinksninę konstrukciją su prielinksniu *už*. Aukščiausiojo laipsnio formos valdo prielinksnines konstrukcijas su prielinksniais *iš*, *tarp(u)*, *už*. Prielinksnis *už* reikalauja galininko, o *iš*, *tarp(u)* – kilmininko (plg. **1.2.–1.4.**), pvz.:

- (47) *Vargas sunkesnis už akmenėlį, žodis aštresnis už dagilėlį* Vrn; Ulvydas, red. (1965: 515).
 (48) *Tada tai jo gema pirmoji giesmė, liūdnesnė už girių ošimą* Maironis; Ambrazas, red. (1996: 171).
 (49) *Sunku būtų rasti žmogų, tylesnį už jį: jis beveik visai nekalbėjo* J. Balčikonis; Ulvydas, red. (1965: 519).
 (50) *Eglė laimingiausia iš visų marčių; ji nelieja gausiai ašarų karčių* S. Nėris; Ulvydas, red. (1965: 522).

3.1.2. Tuo tarpu aukštesniojo laipsnio būdvardžiai paprastai nelemia lyginamųjų konstrukcijų, pavartotų su jungtukais *kaip, nei, negu* ir pan., formos (plg. 0.2.). Lyginamosios konstrukcijos su minėtais jungtukais yra redukuoti sakiniai⁸, kuriuose formaliai išreikšta tik tai, kas skiriasi nusakomos ypatybės laipsniu, t. y. tai, su kuo yra lyginama (plg. 1.4.2.). Numatyti, kas ir kokios formos bus pasakyta lyginamojoje konstrukcijoje, yra pakankamai sunku. Vis dėlto būtų galima skirti keletą atvejų, kai aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai lemia lyginamųjų konstrukcijų su jungtukais *kaip, nei, negu* ir pan. formą:

a) Tais atvejais, kai lyginami du daiktai deskripto žodžiu žymimo daikto atžvilgiu, lyginamosios konstrukcijos su jungtukais *kaip, nei, negu* ir pan. dažniausiai turi vardinininko formą, nors daiktas, kurio pagrindu yra lyginama, gali būti nusakomas kitais linksniais, pvz.:

- (51) *Geresnis tėvas, kad ir žiaurus, nekaip patėvis, nors būtų kaip cukrus saldus* V. Krėvė; Ambrazas, red. (1996: 171).
 (52) *Nėra dangaus (man) malonesnio, kaip mano tėviškės dangus* E. Mieželaitis; Ulvydas, red. (1965: 519).
 (53) *Saulė nusileido už tamsesnio negu naktis šilo* KT.
 Plg.: (54) *Geresnis tėvas, kad ir žiaurus, nekaip yra geras patėvis, nors būtų kaip cukrus saldus*.
 (55) *Nėra dangaus (man) malonesnio, kaip malonus yra (man) tėviškės dangus*.
 (56) *Saulė nusileido už tamsesnio, negu naktis yra tamsi, šilo*.

Atskirai minėtini atvejai, kai lyginamoji konstrukcija su minėtais jungtukais yra derinama prie žodžio, kurio pagrindu yra lyginama, formos. Tada būtų galima kalbėti apie linksnių atrakciją, pvz.:

⁸ Redukuotais lyginamaisiais sakiniiais straipsnio autorė laiko visas lyginamąsias konstrukcijas su jungtukais *kaip, nei, negu* ir pan., kurios akademinėje tritomėje *Lietuvių kalbos gramatikoje* yra aptariamoms arba kaip lyginamieji posakiai, arba kaip lyginamųjų sakinių šalutiniai dėmenys. Kita vertus, pati *Lietuvių kalbos gramatika* (Ulvydas, red. 1976: 656–657) pripažįsta, kad pagal savo gramatinę sandarą ir reikšmę lyginamieji posakiai yra artimi lyginamųjų sakinių šalutiniams dėmenims. Kaip teigiama gramatikoje, svarbiausias lyginamųjų sakinių ir sakinių su lyginamaisiais posakiais skirtumas yra tas, kad lyginamieji posakiai neturi gramatinės sakinio formos. Bet, atrodo, redukuotą sakinių galima įžiūrėti ir tokiame sakinyje, kaip: *Širdies skausmas skaudesnis buvo nei kūno supulys, nei apdegusios rankos žaizdos* KrėvP 131. Plg.: *Širdies skausmas buvo skaudesnis, nei skaudus buvo kūno supulys*.

(57) *Aš norėčiau gražesnio vyro negu tokio patūbėlio* I. Simonaitytė; Ulvydas, red. (1976: 688).

Plg.: (58) *Aš norėčiau gražesnio vyro, negu yra gražus toks patūbėlis*.

b) Tais atvejais, kai lyginami du ar daugiau daiktų ne deskripto žodžiu žymimo daikto atžvilgiu (kaip rodo ankstesni pavyzdžiai), bet daugiavalenčio būdvardžio valdomu žodžiu žymimo daikto atžvilgiu, nors ir vartojamos tik lyginamosios konstrukcijos su jungtukais *kaip, nei, negu* ir pan.; lyginamųjų konstrukcijų forma yra tokia pati kaip būdvardžio valdomo žodžio, t. y. valentinio aktanto, pvz.:

(59) *Jis žinojo, kad (tai poniai) [jis] buvo atviresnis negu savo nuodėmklausiu* V. Mykolaitis-Putinas; Ulvydas, red. (1976: 688).

(60) *Alena buvo palankesnė jam negu kam kitam* A. Vienuolis; Ulvydas, red. (1976: 688).

(61) *Ir tegu niekas nesmerkia mūsų, kad savo istoriją po kruopelę vogte išvogėm iš svetimųjų, – ji (mums) daug reikalingesnė negu tiems, kurie ir iki šiol mums jos dar negrąžino* KT.

Kaip matyti iš pavyzdžių, tada, kai lyginama būdvardžio fakultatyviuoju sintaksiniu aktantu žymimo daikto atžvilgiu, jis sakinyje būtinai turi būti pasakytas (plg. 0.4.), plg.:

(62) * *Jis žinojo, kad [jis] buvo atviresnis negu savo nuodėmklausiu*.

c) Tais atvejais, kai lyginamas vieno daikto tam tikros ypatybės skirtingas kiekis vienu metu ar vienokiomis aplinkybėmis, negu kitu metu ar kitokiomis aplinkybėmis, lyginamosios konstrukcijos su jungtukais *kaip, nei, negu* ir pan. vartojamos su aplinkybinės reikšmės (laiko, vietos) žodžiais ar jų konstrukcijomis, pvz.:

(63) *Vieną rytą ligonis nubudo žvalėnis kaip paprastai* V. Mykolaitis-Putinas, Ulvydas, red. (1976: 688).

(64) *Geriau aš nuplyšusi, alkana gyvensiu, bet vis tiek būsiu [aš] laimingesnė negu čia* J. Paukštelis; Ulvydas, red. (1976: 688).

(65) *Medžioklę darė, kad sūnus pasilinksmintų, po girias paskraidytų, bet medžioklėje Ilgis vienui vienas šalimais jodinėdavo, smeigenos rankon neimdamas, vilyčių kilpinan nebetemdamas, [jis] niauresnis grįždavo, nei iš namų išjodavo* V. Krėvė; Ulvydas, red. (1965: 518).

d) Tada, kai lyginami vieno daikto skirtingi tam tikros ypatybės laipsniai skirtinguose „galimuose ar įsivaizduojamuose pasauliuose“, lyginamosios konstrukcijos su jungtukais *kaip, nei, negu* ir pan. vartojamos su kitu predikatu (pvz.: *atrodyti, galvoti, manyti, tikėtis* ir pan.), nusakančiu, kokiame „galimame“ pasaulyje pastebimas tas ypatybės laipsnis, su kuriuo yra lyginama, pvz.:

(66) *Tamsta nelaimingesnė, negu aš buvau manęs* V. Mykolaitis-Putinas; Ulvydas, red. (1976: 906).

(67) *Tėvas gulėjo lovoje, ir neskusta žila barzda drauge su žilų plaukų šepetuku viršum kaktos darė jį žymiai senesnį, negu jis buvo iš tikrųjų* A. Venclova; Ulvydas, red. (1976: 907).

(68) „Nudėvėtas“ ir išmestas iš dvaro tarnas atrado sau šeimyną didesnę, negu būtų galėjusi jam išauklėti pana Morta Lazdynų Pelėda; Ulvydas, red. (1976: 907).

Vadinasi, būtų galima teigti, kad aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formų valentingumas yra kitokio pobūdžio nei būdvardžio (kaip kalbos dalies) valentingumas. Jei būdvardžio valentingumas yra semantiškai motyvuotas jo reikšmės, tai būdvardžio aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formų valentingumą lemia ne tik būdvardžio reikšmė, bet ir morfologinės laipsnio formos⁹.

4. LYGINAMŲJŲ KONSTRUKCIJŲ FAKULTATYVUMAS

4.1. Pastebėta, kad tiek su vienvalenčių, tiek su daugiavalenčių būdvardžių aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formomis lyginamosios konstrukcijos, kurios paprastai sakinyje yra būtinios¹⁰, gali būti nepasakomos, t. y. jos yra fakultatyvios. Tiesa, lyginamųjų konstrukcijų fakultatyvumas yra kitoks, nei būdvardžio fakultatyviųjų sintaksinių aktantų. Jei būdvardžio fakultatyvieji sintaksiniai aktantai yra implikuoti pačioje būdvardžio reikšmėje ir todėl sakiniai be fakultatyviųjų aktantų struktūros ir semantiniu atžvilgiu yra pilni¹¹, tai fakultatyviosios lyginamosios konstrukcijos nėra implikuotos būdvardžio aukštesniojo ar aukščiausiojo laipsnio formos reikšmėje, jos paaiškėja iš sakinio. Galima būtų skirti keletą grupių, kai būdvardžių aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos vartojamos be lyginamųjų konstrukcijų:

a) Lyginamoji konstrukcija nepasakoma su būdvardžio aukščiausiojo laipsnio forma, kai nusakomas didžiausias to paties daikto ypatybės kiekis tam tikromis aplinkybėmis (plg. Sommerfeldt, Schreiber 1971: 228; Welke 1988: 121) (plg. 2.3.), pvz.:

(69) *Linksmiausias jis talkose* rš.; Ulvydas, red. (1965: 523).

(70) *Šitaip jie kalbėjo ilgai, [...] bet vis suko aplink, sunkiausios šnekos išsilenkdami* BUBPV 322.

(71) *Kada, Jūsų nuomone, vaikas imliausias blogiui?* KT

(72) *Aprašinėdamas žmonių istorijas, jautriausias [jis] būna tiems personažams, kurie primena jį patį* KT.

⁹ Pasak A. Paulauskienės (1994: 230–231), laipsniavimas priklauso vidinei gramatinei semantikai, tačiau laipsnių formos turi ir savo vartojimo kontekstus. Aukštesnysis laipsnis vartojamas su vienais lyginamaisiais ir pabrėžiamaisiais žodžiais, o aukščiausiasis – su kitais.

¹⁰ A. Paulauskienė (1994: 231) teigia, kad vieno daikto lyginimui su kitu pagal didesnę ypatybę kiekį neužtenka vien morfologinės formos – priesagos *-esnis*. Aukštesniojo laipsnio formą sakinyje lydi lyginamieji žodžiai *už, kaip, negu...* Jie būtini.

¹¹ Išskyrus tuos atvejus, kai daugiavalentis būdvardis turi du ar daugiau fakultatyviųjų sintaksinių aktantų. Tokiais atvejais, nepasakius vieno (kelių) fakultatyviųjų sintaksinių aktantų, gali būti neaišku, kokia reikšmė būdvardis vartojamas. Pavyzdžiui, būdvardis *kaltas* ‘neatsiskaitęs su kuo’ yra keturvalentis (pvz.: *Jonas tėvui kaltas (pinigų) (už pagalbą)*). Tačiau tokiuose sakiniuose, kaip: *Jonas man kaltas (pinigų), Jonas man kaltas*, lieka neaišku, kokia reikšmė – ar ‘neatsiskaitęs su kuo’, ar ‘pasiskolinęs ką nors’ – pavartotas minėtas būdvardis. Bet: *Jonas man kaltas (už pagalbą)*.

(73) *Tinkamiausi mokytis pasakoti tie tekstai, kurių pati prigimtis – pasakojamoji, kur nuskamba – tobuliau ar ne taip tobulai – emocinga, ekspresyvi, lakoniška gyva* [kalba] KT.

b) Kai lyginami du vienasrūšiai daiktai su skirtingomis ypatybėmis, tuomet antrasis objektas, t. y. lyginimo pagrindas, gali būti nepasakomas, bet numanomas (plg. 1.2.; 2.1.1.), pvz.:

(74) *Turbūt antroji pusė žiemos skaudesnė* Gs; Ulvydas, red. (1965: 516).

(75) *Dešinys skvernas striukesnis* Jnšk; Ulvydas, red. (1965: 516).

(76) *Pagrindinę figūrą lipdau žymiai stambesnę* BUBPV 386.

(77) *Kresnas arklys tvirtesnis darbui* Svn; Ulvydas, red. (1965: 517).

c) Vienvalenčių ir divalenčių būdvardžių aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos vartojamos be lyginamųjų konstrukcijų, kai turi nelyginamąją (eliatyvinę) reikšmę, t. y. žymi didesnę ar didžiausią nei paprastai ypatybės laipsnį, pvz.:

(78) *Tą vakarą pašnekesys ėjo nesklاندžiai, nebuvo paliesta jokia įdomesnė tema* M-PrS 323.

(79) *Driūkstelėjo per jo galvą baisių baisiausi, juodų juodžiausi paveikslai ir vaizdai* Vaižgantas; Ambrazas, red. (1996: 173).

(80) *Gražu buvo neapsakomai. Danguje nė mažiausio balto debesėlio* J. Biliūnas; Ambrazas, red. (1996: 173).

(81) *Linkiu tau [...] geriausios kloties tavo naujame gyvenime* RŠ. LKŽ_{VI} 160.

4.2. Kita vertus, reikėtų pritarti G. Helbig (1984: 51; 1990: 128; 1992: 49) nuomonei, kad kiekvienas žmogus konkrečioje bendravimo situacijoje turi teisę pasirinkti ir sintaksinėje struktūroje realizuoti ar nerealizuoti tai, kas glūdi kalbos semantinėje struktūroje. Tačiau tuomet reikėtų kalbėti ne apie kalbos kaip sistemos, bet apie kalbos vartosenos atvejus (Helbig 1992: 42; plg. Helbig 1982: 22; Gansel 1993: 159), pvz.:

(82) *Koks patogumas tiems, kurių etika telpa vienam sakiny: tu viršesnis – aš kvailys, aš viršesnis – tu kvailys* (plg. *kai tu viršesnis už mane – aš kvailys, kai aš viršesnis už tave – tu kvailys*) KT.

(83) *Du bokšteliai išaugo ir virš didžiojo mūro – raudonai dengti, ar ne variu. Iš kilo kažkoks gremėzdiškas priestatas. Atokiau dar vienas pastatas, tik žemesnis...* (plg. *šis pastatas žemesnis už gremėzdišką priestatą*) KT.

(84) *Tvirčiau negu jis man paspaudžiau jam ranką. Tylėdami pasimatavome žvilgsniais. Buvau [aš] (kiek) žemesnis, siauresnių pečių, liesas. Jis – sunkus, inertiškas, drumstomis kaip pelkių rūkas akimis* (plg. *aš buvau už jį (kiek) žemesnis*) KT.

(85) *Apie Marės gyvenimą galima būtų knygą parašyt. Sodžiaus mergaitės gyvenimas. Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą, per karą ir po to. Daug vaikų šeimoj. Ji vyriausia* (plg. *Marė vyriausia (iš) visų šeimos vaikų*) KT.

Nors sakiniuose yra praleista lyginamoji konstrukcija, ir todėl sakiniai kaip kalbos sistemos vienetas būtų laikomi negramatiškais, tačiau tekste tai normalūs vartojimo atvejai (plg.: Sommerfeldt 1973: 96; Helbig 1984: 49; 1985: 154; 1990: 129; Schwitalla

1985: 297; Fries 1987: 205; Baskevič 1987: 153). G. Helbig'o nuomone (1992: 50), būtent kontekstas leidžia praleisti būtinuosius sintaksinius aktantus ir išsaugo visą jų teikiamą informaciją, todėl šis sakinio negramatiškumas yra neutralizuojamas¹².

5. IŠVADOS

1. Būdvardžių aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formų valentingumo skirtumai susiję ne tik su būdvardžio reikšme, bet ir su laipsnio gramatinės kategorijos specifika reikšti daiktų ypatybių kiekio skirtumus (plg. Ambrazas, red. 1996: 170), todėl jie negali būti tapatinami su būdvardžių valentingumu, kurį lemia būdvardžio reikšmė (plg.: Sommerfeldt, Schreiber 1971: 228; Heidolph, Flämig, Motsch 1981: 621; Sommerfeldt 1986: 92; Sommerfeldt, Schreiber 1983: 31; Lee 1994: 49).

2. Būdvardžių aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formų valentinė savybė prisijungti lyginamąsias konstrukcijas yra kitokios prigimties: ji būdinga ne būdvardžiui kaip tam tikrai kalbos daliai, o tik morfologinei laipsnio kategorijai, kuri apima ne tik būdvardžius, bet ir prieveiksmius.

ŠALTINIAI

AVŽSTM – Jonas Avyžius. *Sodybų tuštėjimo metas*. 1985

BK – bendrinė kalba

BLTR₄ – Juozas Baltušis. *Raštai*. T. 4. 1982

BUBPV – Vytautas Bubnys. *Pilnatis valandą*. 1985

BUBTTA – Vytautas Bubnys. *Teatsiveria tavo akys*. 1993

KNN – Milan Kundera. *Nemirtingumas*. 1997

KNDKHG – Saulius Tomas Kondrotas. *Kentauro herbo giminė*. 1989

KTLPV – Marius Katiliškis. *Paskendusi vasara*. 1997

MISEVČ – Vytautas Misevičius. *Čičinskas*. 1978

M-PTS – Vincas Mykolaitis-Putinas. *Sukilėliai*. 1957

M-PTR₅ – Vincas Mykolaitis-Putinas. *Raštai*. T. 5. 1993

SMNR₁ – Ieva Simonaitytė. *Raštai*. T. 1. 1956

SMNVK – Ieva Simonaitytė. *Vilius Karalius*. 1977

ŠKBD – Antanas Škėma. *Balta drobulė*. 1990

ŠVAŠ – Rimantas Šavelis. *Amžinoji šviesa*. 1987

VŽR₃ – Vaižgantas (Juozas Tumas). *Raštai*. T. 3. 1995

LKŽ_{I-XVIII} – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–2, Vilnius: Mintis, 1968–1969; 3–6: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1956, 1957, 1959, 1962; 7–9: Mintis, 1966, 1970, 1973; 10–15:

Mokslas, 1976, 1978, 1981, 1984, 1986, 1991; 16–17: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995, 1996;

18: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.

KT – Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centro sudarytas lietuvių kalbos tekstynas

¹² Kalbos vartoseną šiame straipsnyje nebus išsamiau aptariama, kadangi valentingumo teorijos požiūriu laikytina periferinėmis predikato valentingumo struktūrų modifikacijomis, kurios gali įvairuoti skirtinguose tekstuose, atsižvelgiant į kalbančiojo komunikacinius tikslus bei užduotis.

LITERATŪRA

- AMBRAZAS, V., red. 1985: *Грамматика литовского языка*, Вильнюс: Мокслас.
- AMBRAZAS, V., red. 1996: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- AMBRAZAS, V., ed. 1997: *Lithuanian Grammar*, Vilnius: Baltos lankos.
- BALČIKONIS, J. 1982: *Rinktiniai raštai 2*, sudarė A. Pupkis, Vilnius: Mokslo.
- BASKEVIČ, V. 1987: Zum Einfluß kommunikativ-pragmatischer Faktoren auf die Valenz. *Deutsch als Fremdsprache* 24 (3), 153–155.
- BIERWISCH, M. 1987: Semantik der Graduierung. Bierwisch, M., Lang, E., Hrsg., *Grammatische und konzeptuelle Aspekte von Dimensionsadjektiven*, Berlin: Akademie Verlag, 91–286.
- EMONS, R. 1974: *Valenzen englischer Prädikatsverben*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- FRIES, N. 1987: Nochmals: Valenz und Text. *Deutsch als Fremdsprache* 24 (4), 205–207.
- GANSEL, CH. 1993: Obligatorität und Fakultativität als Ausdruck von Perspektivierungen. *Deutsch als Fremdsprache* 30 (3), 157–163.
- GLADROW, W. 1984: *Kompletivsätze und Attributsätze im Russischen*. (Linguistische Studien. Zeitschrift des Zentralinstituts für Sprachwissenschaft der Akademie der Wissenschaften der DDR. Reihe A, 115.)
- HEIDOLPH, K. E., FLÄMIG, W., MOTSCH, W. 1981: *Grundzüge einer deutschen Grammatik*, Berlin: Akademie Verlag.
- HELBIG, G. 1982: *Valenz – Satzglieder – semantische Kasus – Satzmodelle*, Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- HELBIG, G. 1984: *Studien zur deutschen Syntax 2*, Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- HELBIG, G. 1985: Valenz und Kommunikation. *Deutsch als Fremdsprache* 22 (3), 153–156.
- HELBIG, G. 1990: Pragmatische Valenz? *Das Wort. Germanistisches Jahrbuch DDR*, 128–139.
- HELBIG, G. 1992: *Probleme der Valenz und Kasustheorie*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- JABLONSKIS, J. 1957: *Rinktiniai raštai 1*, sudarė J. Palionis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- JAKAITIENĖ, E. 1988: *Lėsinė semantika*, Vilnius: Mokslo.
- JAKAITIENĖ, E., LAIGONAITĖ A., PAULASKIENĖ, A. 1976: *Lietuvių kalbos morfologija*, Vilnius: Mokslo.
- KEINYS, St., red. 1993: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- KLIMAVIČIUS, J. 1969: Dėl analitinių laipsnio formų vartojimo. *Kalbos kultūra* 17, 7–15.
- LEE, S. M. 1994: *Untersuchungen zur Valenz des Adjektivs in der deutschen Gegenwartssprache*, Berlin: Lang.
- PAULASKIENĖ, A. 1994: *Lietuvių kalbos morfologija: Paskaitos lituanistams*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- PAULASKIENĖ, A., VALEIKA, L. 1994: *Modern Lithuanian*, Vilnius: Žodynas.
- PITULAINEN, M. L. 1983: *Zu den valenzgebundenen Bestimmungen des Adjektivs im Deutschen und im Finnischen*, Tampere.
- PUPKIS, A., sud. 1985: *Kalbos praktikos patarimai*, Vilnius: Mokslo.
- SCHWITALLA, J. 1985: Verbvalenz und Text. *Deutsch als Fremdsprache* 22 (5), 266–270.
- SLIŽIENĖ, N. 1986: Lietuvių kalbos veiksmažodžių valentingumas ir sintaksinė klasifikacija. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 25, 45–97.
- SLIŽIENĖ, N. 1994: *Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas 1*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- SLIŽIENĖ, N. 1995: Lietuvių kalbos veiksmažodžių valentingumas ir jo aprašymo principai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 33, 54–74.
- SOMMERFELDT, K. E. 1973: Zur Besetzung der Leerstellen von Valenzträgern. *Deutsch als Fremdsprache* 10 (2), 95–102.

- SOMMERFELDT, K. E. 1986: Zu einer semantisch orientierten Satzmodellierung. K. E. Sommerfeldt, W. Spiewok, Hrsg., *Linguistische Studien. Beiträge zur einer funktional-semantischen Sprachbetrachtung*, 76–95.
- SOMMERFELDT, K. E., SCHREIBER, H. 1971: Untersuchungen zur syntaktischen und semantischen Valenz deutscher Adjektive (1). *Deutsch als Fremdsprache* 8 (4), 227–231.
- SOMMERFELDT, K. E., SCHREIBER, H. 1983: *Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Adjektive*, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- TEKORIENĖ, D. 1983: Lietuvių kalbos būdvardžio semantinis valentingumas. *Kalbotyra* 34 (1), 97–107.
- TEKORIENĖ, D. 1985: Lietuvių kalbos būdvardžių būtiniojo semantinio valentingumo raiška. *Kalbotyra* 36 (1), 72–83.
- TEKORIENĖ, D. 1986: Sintaksiniai būdvardžių semantikos nagrinėjimo aspektai. *Kalbotyra* 37 (1), 77–86.
- ULVYDAS, K., red. 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* 1, Vilnius: Mintis.
- ULVYDAS, K., red. 1976: *Lietuvių kalbos gramatika* 3, Vilnius: Mokslo.
- VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ, L. 1998: Būdvardžių reikšmė ir valentingumas. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 40, 59–73.
- VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ, L. 2000: Lietuvių kalbos daugiavalenčių būdvardžių sintaksinis ir semantinis valentingumas. *Lituanistica* 3/4 (43/44), 35–60.
- VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ, L. 2001: *Lietuvių kalbos būdvardžių valentingumas*. Daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- VALECKIENĖ, A. 1961: Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos būdvardžių laipsniai ir jų reikšmės. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 4, 49–63.
- VALECKIENĖ, A. 1998: *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- WELKE, K. M. 1988: *Einführung in die Valenz- und Kasus-theorie*, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.

Loreta Semėnienė

Gauta 2002 03 29

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 6, 2055 Vilnius, Lietuva

lora@ktl.mii.lt